

Revue Pédagogique. (1907. június—december.)

A folyóirat 1907. júniusi számának első cikke *M. Brunetière et les questions d'éducation*) megvilágítja Brunetièrenek, a nemrég elhunyt kiváló irodalmi műbírónak a nevelésügyhöz való viszonyát és méltatja nevelésügyi kérdésekről írt cikkeinek főbb eszméit. Brunetière azok közé tartozik, akik nagy mértékben át vannak hatva a szűkebb értelemben vett nevelés fontosságának tudatától, akik elvi ellenzői annak, hogy az értelmi képzés túlságosan elhatalmasodjék az erkölcsi képzés rovására. Nem csatlakozott a hasznosság jelszavát hangoztató eszmeáramlat képviselőinek szélsőséges felfogásához, sőt ellenkezőleg, teljesen eszményi álláspontra helyezkedett. Az ő véleménye szerint a középfokú oktatásnak semmiesetre sem a köznapi értelemben vett «életre való előkészítés» az igazi célja, hanem a műveltségnek áthagyományozása. A középfokú oktatás elé a lehető legmagasabb és legönzetlenebb célt kívánja tűzni s határozott ellentétet állapít meg a középfokú oktatás és gyakorlati oktatás fogalma között. Igen sok szülő van, aki azt szeretné, hogy gyermekét oly ismeretekkel lássák el az iskolában, melyeket az életbe kilépve azonnal értékesíthet, aprópénzre válthat. Az ilyen «jövendőmező» ismeretek és tudomány párthíveit figyelmezteti Brunetière, hogy ne áldozzák fel gyermekeiknek magasabb rendű érdekeit mulékony és csekély gyakorlati előnyökért. Hirdeti az önzetlen általános műveltség jogosultságát a korai egyoldalú szakszerűséggel szemben. A középfokú műveltség egyedüli lehetséges formájának a klasszikus nyelvi és irodalmi tanulmányokat tartja. Ezeknek érdekében többször fölemelte ékesen szóló szavát, de bizonyára kevés embert fog meggyőzni e véleményének helyes voltáról. — Nagyon érdekes a következő elmefuttatás *P. Félix Thomas* tollából a hazugságról. Abból az elnéző filozófiai felfogásból indul ki, hogy a hazugság legtöbbször nem valami rettenetes, megvetendő bűn, aminek a közzélemény gondolja, hanem az önfentartás ösztönének egyik formája, a bennünket fenyegető veszélyek elhárításának s a nekünk szükséges dolgok megszerzésének egyik módja. Találkozunk vele mindenütt a természetben, az állatok és primitív népek között egyaránt. De nem csupán lélektanilag lehet igazolni, társadalmi szempontból még nagyobb a fontossága. Mivé lenne a hazugság közbejátszása nélkül az emberek közötti érintkezés? Ha megszűnnék a hazugság, nyomban akadozni kezdenének a társadalom gépezetének kerekei. Az orvost lelkiismerete készíteti arra, hogy eltitkolja az igazságot embertársai előtt és mindnyájan úgy vagyunk, mint az orvosok, ha az igazság ártalmas. Tapasztalásból tudjuk, hogy a gyermeket addig nem lehet beleilleszteni a társas érintkezés kereteibe, míg megvan benne a

teljes őszinteség. Társas lény csak akkor lesz belőle, ha emberré válik, azaz: ha megtanul nem igazat mondani. Be kell látnunk, hogy helyesen mondotta Voltaire: «A hazugság csak akkor véték, ha árt valakinek; ha jót tesz, akkor kiváló erény.» Ezeket a filozófiai elveket tartjuk szemünk előtt gyermekeink nevelésében. A szülők erkölcsösségre tanítják gyermekeiket, de azért ők maguk is akárhányszor hazudnak, ha alkalom kínálkozik reá. Ezek az alkalmi hazugságok rendkívül gyakoriak. A szülők nem tartják meg ígéretüket, nem váltják be fenyegetésüket, hazugsággal ütik el a hozzájuk intézett kényes kérdéseket, örömet színlelnek, ha fáj nekik valami, szomorúságot, ha örülnek belül, haragot vagy felháborodást, mikor teljesen nyugodtak. És hányszor hazudik gyermekére vonatkozólag az apa előtt az anya! Igaz, hogy ezek a hazugságok legtöbbször a jóság és jóakarát következményei, de nem minden esetben. A szülők hazudnak egymás előtt, hazudnak ismerőseik és barátaik előtt, sőt hazugságra készítetik gyermekeiket is. Ha például alkalmatlan látogató kopogtat az ajtón, a gyermeket küldik ki, hogy mondja meg, nincsenek itthon. Kant tudvalevőleg föltétlenül elítél mindenféle hazugságot, a cikkíró azonban nem osztozik ebben az ő szerinte szélsőséges felfogásban s úgy vélekedik, hogy a nevelésnek számot kell vetnie az emberi gyarlósággal s a bennünket körülvevő társadalmi viszonyokkal. Vannak szükséges hazugságok. Ki merné például nyugodt lelkiismerettel egyszerűre és leplezetlenül tudtul adni valamely rettenetes szerencsétlenség hírért? Vannak hivatalos hazugságok, tréfás ferdtések, konvencionális hazugságok, melyek senkinek sem ártanak. Ezeket nem lehet sem az életből, sem a nevelésből kiirtani, ellenben a rosszakarátú hazugságot üldöznünk kell kérielhetetlenül. Szeressük az igazságot, legyünk őszinték s igyekezzünk ezt a tulajdonságot gyermekeink lelkébe is beleoltani. H. Massoul azt bizonyítja *A tudományos szellem és a direkt módszer* című értekezésében, hogy a támadói részéről tudományellenesnek nevezett direkt módszer nagy mértékben hozzájárul az értelem fejlesztéséhez és kitűnően fegyelmezi az észet. Ez a módszer nemcsak a beszélő- és hallószerveknek egyszerű bedresszirozása, hanem a pädagogia lassú fejlődésének természetes eredménye. A direkt módszernek pszichológiai és fízológiai alapja van s ha a szertelen buzgóság kezdetben túlzásokba és tévedésekbe sodort is egyeseket, azért nem lehet az egész módszer fölött pálcát törni. — Egy közlemény beszámol a leányközépiskolák felálltásának huszonötéves fordulója emlékére rendezett ünnepegekről, J. Mte Jonchade pedig egy vakok intézetében való néhány heti tartózkodásának emlékeit teszi közzé. — *Maurice Pellisson* a dán tanítók továbbképző tanfolyamát ismerteti egy dán mű nyomán (Hans Olrik, *Danmarks Loerhøjskole 1856—1906*. (Kopenhága, 1906.) — A cikk-

író szerint ehhez az intézethez fogható sehol nincs másutt egész Európában. — *Charles Bertinot* egy rövidke cikkben a svéd műhelyiskolákról emlékszik meg, amelyekben szegény szülőknek elemi iskolába járó gyermekei szabad idejükben valami hasznos kézimunkát tanulhatnak. — *Alfred Moulet* örömmel említi, hogy Németországban is mozgalom indult meg a pozitív vallásánításnak általános filozófiai erkölcstannal való helyettesítése végett (*Deutsche Liga für weltliche Schule und Moralunterricht.*)

A júliusi füzetnek kevés a közvetlen pedagógiai vonatkozású közleménye. *Alexis Bertrand* a pozitív vallásoktól függetlenített, általános filozófiai erkölcstan fejlődéstörténetéből egy XVIII. századi költőfilozófusnak, *Saint-Lambertnek* *Catéchisme universel* című könyvét méltatja egy folytatásos cikkben, melynek első fele a folyóiratnak 1906. decemberi számában volt közölve. A műnek főérdemét abban látja, hogy az erkölcstant a theológián kívül a metafizikától is teljesen megszabadította és pszichológiai alapra helyezte. — *Maurice Pellisson* ismerteti *Jules Lemaitrenek* *J. J. Rousseauról* szóló nemrég megjelent művét. — A girondei tanfelügyelő jelentést tesz a gyöngelméjű gyermekek számára Bordeauxban újabban létesített iskolának berendezéséről és működéséről. — *B. Maurellet* közlésezi *Taine*nek eddig kiadatlan két levelét, melyek az ő nevers-i tanárkodásának egyik igen érdekes epizódjához, *Poitiersbe* való áthelyezéséhez fűződnek. Ezek a levelek élénk világot vetnek arra, mennyire ragaszkodtak *Taine*hez tanítványai, mennyire hatása alatt voltak a későbbi nagy filozófusnak.

Egy nagyon terjedelmes és rendkívül alapos tanulmánnyal kezdődik az augusztusi füzet *F. Delattre* tollából az angol ifjúsági irodalomról. Mélyreható részletességgel végigkíséri az egész roppant gazdag angol ifjúsági irodalmat legelső termékeitől kezdve fejlődésének mai, számos irányban elágazó állapotáig s nem feledkezik meg a képzőművészetnek az ifjúsági irodalomban való szerepéről, a könyveket díszítő képekről és illusztrációkról sem. A kiválóan értékes és érdekes tanulmánynak csak befejező részéből emeljük ki a következőket: Angliában igen sok elsőrangú író műveli az ifjúsági irodalmat, nem úgy, mint Franciaországban. Az ifjúsági irodalmat nem valami tátongó szakadék választja el a felnőtteknek való irodalomtól. Tárgyak tekintetében megvan a két irodalom között a teljes folytonosság, csupán a tárgyaknak feldolgozási módja különböző. Talán az egyetlen eltérés, mely határozottan megkülönbözteti az ifjúsági irodalmat a másiktól, a szerelemnek teljes hiánya, mert a gyermekek a szerelmet még érthetetlennek és unalmasnak találják. Angliában az ifjúsági irodalom a meglett ember műveltségének is fontos alkotórésze marad; ez lesz az egyéniségnek az alapvetése. Az angol ifjú-

sági irodalomnak nevelésbeli hasznosságát ma már mindenki elismeri, Kétségtelen dolog, hogy az angol gyermekek számára írott könyvek sokkal jobban érdeklik és vonzzák más nemzetek gyermekeit is, mint az angol irodalomnak akár legjelesebb írói, például Shakspeare vagy G. Eliot, sőt Dickens vagy Tennyson, kiknek műveit idegen nemzetek fiai serdülőkorukban még nem tudják kellőképpen méltányolni, sőt gyakran megérteni sem. Olvastassuk tehát tanítványainkkal eredetiben az angol ifjúsági irodalomnak legkiválóbb termékeit, szerezzük be őket középiskoláink modernnyelvi könyvtáraiba, sőt állítsunk össze belőlük jellemzetes gyűjteményt, mely szemléltesse tanítványaink előtt, hogy milyen az angol gyermek élete. — *E. Legonis* a lycée Buffon díjkiosztó ünnepén mondott beszédében felhívja a tanári pályára készülő ifjak figyelmét arra, hogy pályázzanak a külföldi egyetemeken lévő francia tanszékek betöltésére, melyeket eddig, főként Észak-Amerikában, a francia műveltségnek nagy kárára, vagy megfelelő szakképzettséggel nem bíró franciák vagy elméleti készültségű és tudományos törekvésű, de a modern francia nyelvet és kultúrát nem ismerő németek és skandinávok tartottak elfoglalva. — Hangsúlyozandónak vélem, hogy az 1907 július 1-én életbe lépett új magyar népoktatási törvény igen meglehangú méltatásban részesül a Lapszemle rovatban, habár a német folyóiratok cikkeinek ismertetése közé van beékelve.

A szeptemberi füzet élén *V. H. Friedel* közöl egy elég hosszú cikket *A külföldi tankötelezettség* címen. Ismertette az idevonatkozó törvényes rendelkezéseket és alkalmazásuk módját, legbővebben szól Angolországról, rövidebben Skóciáról. Írországról s az északamerikai Egyesült-Államokról. *Eugène Albertini* méltatja René Schneidernek Rómáról szóló művét. *Hubert Morand* a lycée de Bourges díjkiosztó ünnepén a kertről mondott egy szép beszédet, melyben a kert iránti szeretetet akarja tanítványai lelkébe beleplántálni, sikerült példáját mutatva egyszerűs mind annak, hogyan lehet kisebb tanulóknak megfelelő tárgyat találni s az ifjúság értelmi színvonalához mérten kedves és vonzó formában feldolgozni. — Történeti szempontból fölöttébb becses és érdekes *A. Lechevaliernek* a következő füzetbe is átnyúló és forrástanulmányokon alapuló értekezése: *Az elemi iskola a nagy forradalom előtt*. Tárgyalja az iskolaépületet, az iskolai butorzatait és felszerelést, szól a tanulmányok berendezéséről, az iskolalátogatásról, a szünetekről, a tanításban dívó különféle eljárásokról, a fegyvelmezés eszközeiről, a jutalmakról és iskolai ünnepekről. — *F. Gazin* tanfelügyelő az órára való készülésről ír cikket. Fejtegeti a készülésnek szükséges voltát, a tanítónak folytonos önművelés, olvasás és elmélkedés útján általában való készülését, az egyes óráknak, a tanítás anyagának s az írásbeli dolgozatoknak előkészítését, a preparációs

füzetnek berendezése és írása módját. — Nagyon megszívlelésre méltó *Ernest Lavissenak*: egy díjkiosztó ünnepen a mások véleményének és meggyőződésének tiszteletben tartásáról mondott gyönyörű beszéde, melyben főként politikai és vallási türelemre buzdítja a tanulókat.

Az októberi számnak első cikke *Clemenceau* alkalmi beszédének egy részlete, René Goblet volt vallás- és közoktatásügyi miniszter emlékének van szentelve. — *Maurice Pellisson* Andersennek, a minden művelt nemzet gyermekei által kedvelt jeles dán meseírónak meséit méltatja egy hosszabb tanulmányban. — *Béquignon* tollából beszámolót kapunk a francia tanítóknak clermonti nagygyűléséről. — *Henri Doliveux* a vallástól független erkölcsi oktatásról értekezik s a következő kérdéseket boncolgatja: Hogyan kell értelmezni az erkölcsi és állampolgári oktatást az elemi iskolában? Hogy lehet ebben a szárazságot elkerülni, a tanítást érdekessé és gyümölcsözővé tenni, életet önteni beléje, fölébresztteni s erősíteni vele az erkölcsi tudatot, fejleszteni az akaratot, előkészíteni a gyermekben a jövőendő állampolgárt? Ez az iskolai erkölcs-tanítás se nem vallásos, se nem vallásellenes, hanem kívül áll a valláson, közömbös. Nem indul ki semmiféle filozófiai hipotézisből, nem alapul a metafizikán, nem törődik spiritualizmussal, materializmussal, fatalizmussal, determinizmussal. Tisztán és egyedül észre van alapítva s nem tűz maga elé semmiféle isteni vagy természetfeletti célt. A racionális vagy laikus erkölcs-tanítás nem zárja ki a vallásos érzést. Hívének vallhatja magát az ember és amellet hihet Istenben. Nem zárja ki továbbá semelyik metafizikai föltevést. Lehetővé teszi az embernek, hogy bármelyik pozitív vallást vagy filozófiai rendszert válassza, úgyszintén azt is, hogy egyiket se válassza s csupán ehhez az észbeli erkölcs-tanításhoz ragaszkodjék.

Paul Hazardnak Sully-Prudhomme költészetét méltató elme-futtatásával nyílik meg a novemberi füzet. A cikkező példákat merít és tanulságokat von le az elhunyt jeles író műveiből, ki azért pengette a lantot, hogy használjon az embereknek. — *Charles Chabot* részletesen beszámol a Londonban tartott második Nemzetközi iskola-egészségügyi kongresszus lefolyásáról. A beszámolóhoz hozzáfűzött megjegyzésekből kiemelendőknek véljük a következőket: Az iskolai egészségügy érdekeit szolgáló egész mozgalom, mely egyaránt kell, hogy érdekelje a pedagógusokat és az orvosokat, elsősorban és főként az orvosok műve. A tanítószemélyzet nem veszi ki belőle az őt megillető részét. Ennek az egyoldalúságnak a következménye aztán, hogy az orvosok hajlandók a pszichológiát egészen beleolvasztani a fiziológiába, a pedagógiát az egészség-tanba vagy az orvosi tudományba. Pedig ez így nem helyes dolog. Szükség van a tanítószemélyzetnek és orvosoknak együttes működésére. Ha más oldalról is meg lesznek

világítva a kérdések, mindinkább ki fog tűnni a problémáknak bizonyult volta és megoldásuknak nehézsége s egyúttal annak szükségége, hogy az orvosoknak is, a pædagogusoknak is hagyjuk meg a maguk szerepkörét s a pædagogia ne legyen függeléke az egészségtánnak. Legcélszerűbb volna, ha olyan tágkörű programmal dolgozó kongresszusok szerveztetnének, melyek felölelnék mindent, ami a gyermekre vonatkozik. Fölöttébb sajnálatos tény, hogy mindeddig nincsenek szervezve nemzetközi pædagogiai kongresszusok. Addig is, míg ez az idő eljön, nem lehet eléggé buzdítani a tanítással foglalkozó egyéneket és szülőket, hogy vegyenek részt ezekben az iskolaügyi kongresszusokban. A legközelebbi, harmadik ilyen kongresszus Párisban lesz 1910-ben. — *A. Vannier* nagyszámú, rendkívül érdekes és találó példát állít össze a francia, angol és olasz nyelvből annak a tételnek illusztrálására, hogy minden nyelv híven tükrözi annak a népnek erkölceit és szokásait, mely az illető nyelvet beszéli s hogy ennél fogva az élő nyelvek ismerete lehetővé teszi az idegen népek művelődésének megértését. — *Petit* egy évváróbeszédben fejtegeti a szülőknak, hogy miféle szellem hatja át az állami középiskolák tanítását s az iskolát elhagyó növendékektől elbúcsúzva tanácsokkal látja el őket az életre.

A decemberi füzetnek első helyén *Izoulet* egy felolvasás keretében azt mutatja be tanítókból álló nagyszámú hallgatósága előtt, hogyan szoktak beszélni az angol nemzet vezérémberei az ifjúsághoz. Fordításban közli és megjegyzésekkel kíséri Lord Roseberry volt angol miniszterelnöknek azt a beszédét, melyet a glascowi egyetem hallgatóihoz intézett tiszteleti rektori minőségben. A beszédnek a tárgyát így lehet megjelölni: Hogyan fogja fel egy igazi államférfiú a nemzeti nevelés problémáját? Szerinte a nevelés célja: küzdelemre képes, eleven energiáknak teremtése és társítása arra a végre, hogy a nemzet boldogulni tudjon a népeknek abban a kettős, örökké tartó és általános harcában, melyet diplomáciai és katonai, illetőleg tudományos és gazdasági versenynek nevezünk. A beszédnek főgondolatait a következőkben foglalhatjuk össze: «Hajdanában kiváltóságos nemzet voltunk, de ma már harcolnunk kell a létért. A XX. század kiélesedett, öntudatos és csaknem bőszen nemzetközi versenynek lesz a százada. Kétségtelen igazság, hogy a fajok küzdelmében az erősebb és életrevalóbb fog fölülkerekedni és életben maradni. A világversenyben a lélek és test egészségének és épségének eszméjéért kell lelkesednie minden nemzetnek. Szükség van főként a kormányzóknak és kormányzottaknak, a tanítóknak és tanulóknak kölcsönös megértésére, fegyelmezettségére és vállvetett együttműködésére.» — *A. Mironneau*, a lyoni tanítóképző igazgatója, arról értekezik, hogyan lehet a tanítóképzőknek 1905-i új tantervét a gyakorlatban a leg-

nagyobb eredményességgel alkalmazni. — *Charles Chabot* szemlét tart egy csomó francia nyelvű, újabban megjelent pædagogiai mű fölött. Ismerteti a többi közt *W. Jamesnek Paedagogiai beszédek* című könyvét, melyben a jeles amerikai pszichológus óva inti a tanítókat a pszichológia visszaéléseitől való tartózkodásra. Gátat akar vetni egy veszedelmes irányzatnak, mely készpénznek veszi a gyermekpszichológia és kísérleti pædagogia vizsgálódásainak kétes értékű eredményeit. A szellemi elfáradásnak és emlékezésnek pedáns értékelése — úgymond — nem lehet alapja semmiféle igazán tudományos pædagogióának. Teljesen céltévesztett dolog arra törekedni, hogy a tanteremre közvetlenül alkalmazható elméleteket és módszereket vezessünk le a lélektanból. «A legjobb nevelő nagyon hasznavehetetlen dolgozótárs lehet a gyermektanulmányozás terén — mondja *James* — s a legügyesebb pszichológus lehet nagyon tökéletlen nevelő.»* A szükséges rátermettséget a pszichológia sohasem fogja megadni senkinek. A kísérleti kutatások mindazonáltal hasznosak és szükségesek, csak jobban kell mérlegelni a kísérleti módszernek értékét és fontosságát. Megemlékezik *Chabot L. Proalnak A nevelés és a gyermekek öngyilkossága* című munkájáról is, mely ennek a mindjobban elharapódzó kóros társadalmi jelenségnek sokféle okát és orvosságát tárgyalja. A cikknek a végén röviden föl van említve néhány olasz és spanyol pædagogiai mű. — *E. Potier A művészetnek népies eredete* című értekezésében szembeszáll a filozófusoknak, művészeknek és kritikusoknak azzal az általánosan vallott nézetével, mely arisztokratikus jellegűnek tartja a művészetet. Vitatja az ellenkező felfogást, mely régiségtani és történeti tanulmányok alapján egészen más világításban látja a kérdést s a művészetnek népi eredetét bizonyítja. — A Külföldi lapszemle rovatában olvassuk, hogy egy angol folyóirat (*The Practical Teacher*) a következő kérdést vetette fel? «Mi lesz a jövőnek a világnyelve, az esperanto-e vagy az angol?» s erősen hiszi, hogy az angolnak van nagyobb kilátása. A francia már nem kerül szóba. A hajdan uralkodó nyelv, a diplomácia, művészet, divat, az előkelő világ — és a konyha nyelve elterjedtség szempontjából ma már a negyedik helyet foglalja el az európai nyelvek között. A sorrend az angol folyóirat becslése szerint ma ez: angol, spanyol, német, francia. Megmaradt azonban a francia nyelvnek elsősége mint irodalmi nyelvnek.

Minden füzetnek a végén rövidebb közlemények vannak a francia népoktatás eseményeiről, továbbá külföldi és belföldi lapszemle s rendszerint könyvismertetés rekeszti be az egyes számokat.

Dr. Nagy József.

* *W. James* e nézetét ismertettük a *Magyar Pædagogia* 1907. XVI. évfolyamának 449. és 513. l. «A pædagogia és pszichologia viszonya» c. cikkben.